

Údaje o počtu a složení obyvatelstva se získávají ze sčítání lidu (zhruba v desetiletých intervalech) a z údajů o pohybu obyvatelstva a jejich bilancí. Tyto údaje vycházejí ze zpracování statistických hlášení o sňatcích, narozeních a úmrtích, poskytovaných matrikami, a ze zpracování dat přebíraných z jiných informačních systémů. Zdrojem dat o rozvodech je informační systém Ministerstva spravedlnosti, údaje o potratech a příčinách smrti (uvedených na Listu o prohlídce zemřelého) poskytuje ČSÚ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS ČR), data o stěhování přebírá ČSÚ z informačních systémů Ministerstva vnitra a Ředitelství služby cizinecké policie. Rozdíly ve středním stavu obyvatelstva mezi roky 1980–1981, 1990–1991, 2000–2001 a 2010–2011 vyplývají z rozdílů mezi sčítáními lidu a běžnými bilancemi.

Poznámky k tabulkám

Od 1. května 2004 se veškeré údaje týkají občanů České republiky a cizinců s trvalým pobytem v České republice, občanů třetích zemí s přechodným pobytem na území České republiky na základě dlouhodobého víza (nad 90 dnů) nebo povolení k dlouhodobému pobytu, občanů zemí EU, Norska, Švýcarska, Islandu, Lichtenštejnska a jejich rodinných příslušníků s hlášeným přechodným pobytem na území České republiky a cizinců s platným azylem v České republice.

Do roku 2000 se údaje týkaly pouze obyvatel s trvalým bydlištěm v České republice (bez ohledu na jejich státní občanství), od roku 2001 v návaznosti na Sčítání lidu, domů a bytů 2001 nově i cizinců s vízy k pobytu nad 90 dnů a cizinců s azylem.

Údaje zohledňují rovněž události (sňatky, narození a úmrtí) českých občanů s trvalým pobytem na území České republiky, které nastaly v cizině.

Ve všech tabulkách se věkem rozumí dokončený věk (věk při posledních narozeninách).

Tab. 4-1. Pohyb obyvatelstva

Střední stav obyvatel je definován jako stav k 1. červenci daného roku.

Přirozený přírůstek/úbytek je rozdíl mezi počtem živě narozených dětí a počtem zemřelých osob.

Přírůstek/úbytek stěhováním je rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných.

Tab. 4-11. až 4-15. Narození a Potraty

Národní legislativa aktuálně neobsahuje obecné **definice pojmů narození živého dítěte a narození mrtvého dítěte**. Tyto definice, spolu se všemi případy potratu, jsou uvedeny pouze v pokynech k vyplnění Listu o prohlídce zemřelého (ve vyhlášce č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého, ve znění pozdějších předpisů), a to pro potřeby vyplnění tohoto listu. Definice živě a mrtvě narozeného dítěte jsou rovněž uvedeny v legislativě EU – mrtvě narozené dítě v nařízení Komise (EU) č. 328/2011, kterým se provádí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1338/2008 o statistice Společenství v oblasti veřejného zdraví a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, pokud jde o statistiky příčin smrti, a živě narozené dítě v nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1260/2013 o evropské demografické statistice, a to pro účely těchto nařízení.

Současná právní úprava, zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, definuje pouze **plod po potratu**, kterým se rozumí plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a současně jeho porodní hmotnost je nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 22 týdnů.

V období od 1. března 1988 do 31. března 2012 definovala narození živého dítěte vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, jako jeho úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost:

- 500 g a vyšší, nebo
- nižší než 500 g, přežije-li 24 hodin po porodu.

Známkami života se rozumělo dech nebo akce srdeční nebo pulsace pupečnicku nebo aktivní pohyb svalstva, i když pupečník nebyl přerušen nebo placenta nebyla porozena.

Narozením mrtvého dítěte se rozumělo úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže plod neprojevuje ani jednu ze známek života a má porodní hmotnost 1 000 g a vyšší.

Potratem se rozumělo ukončení těhotenství ženy, při němž:

- plod neprojevuje ani jednu ze známek života a jeho porodní hmotnost je nižší než 1 000 g a pokud ji nelze zjistit, jestliže těhotenství je kratší než 28 týdnů;
- plod projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost nižší než 500 g, ale nepřežije 24 hodin po porodu;
- z dělohy ženy bylo vyňato plodové vejce bez plodu, anebo těhotenská sliznice.

Potratem se rozumělo též ukončení mimoděložního těhotenství anebo umělé přerušení těhotenství (UPT) provedené podle zvláštních předpisů.

V období od 1. ledna 1965 do 29. února 1988 platily v České republice mezinárodně doporučené definice dítěte, podle kterých: narození živého plodu je vypuzení nebo úplné vynětí plodu z těla matčina (bez ohledu na délku těhotenství), jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje jiné známky života, jako srdeční činnost, pulzaci pupečnicku nebo aktivní pohyb svalstva, i když pupečník nebyl přerušen nebo placenta porozena; narození mrtvého plodu je narození plodu, jehož úmrtí nastalo před úplným vypuzením nebo vynětím z těla matčina (bez ohledu na délku těhotenství). Úmrtí je prokázáno tím, že plod nedýchá ani neprojevuje jinou známku života, jako srdeční činnost, pulzaci pupečnicku nebo aktivní pohyb svalstva (vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 194/1964 Sb., o povinném hlášení živé a mrtvé narozeného plodu, úmrtí dítěte do sedmi dnů po porodu a úmrtí matky). Za mrtvé narozené dítě je považován plod narozený po 28. týdnu těhotenství nebo, nelze-li délku určit, vážíci alespoň 1 000 g. Za potrat se považuje každý mrtvě narozený plod narozený do 28. týdne těhotenství nebo (nelze-li délku těhotenství určit) který vážil méně než 1 000 g.

Tab. 4-12. **Míry plodnosti a potratovosti**

Míra plodnosti podle věku udává počet živě narozených dětí ženám v určité věkové skupině na 1 000 žen v dané věkové skupině.

Úhrnná plodnost (součet měr plodnosti podle věku) vyjadřuje průměrný počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné. Průměrný věk žen při narození dítěte vychází z rozložení měr plodnosti podle věku.

Míra samovolné potratovosti podle věku udává počet samovolných potratů žen v určité věkové skupině na 1 000 žen v dané věkové skupině.

Úhrnná samovolná potratovost (součet měr samovolné potratovosti podle věku) vyjadřuje průměrný počet samovolných potratů, které by připadly na jednu ženu za předpokladu, že by míry samovolné potratovosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné. Průměrný věk žen při samovolném potratu vychází z rozložení měr samovolné potratovosti podle věku.

Míra indukované potratovosti podle věku udává počet indukovaných potratů (umělých přerušení těhotenství) žen v určité věkové skupině na 1 000 žen v dané věkové skupině.

Úhrnná indukovaná potratovost (součet měr indukované potratovosti podle věku) vyjadřuje průměrný počet indukovaných potratů, které by připadly na jednu ženu za předpokladu, že by míry indukované potratovosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné. Průměrný věk žen při indukovaném potratu vychází z rozložení měr indukované potratovosti podle věku.

Tab. 4-17. a 4-18. **Zemřelí podle příčin smrti**

Údaje o příčinách smrti jsou přebírány z Listu o prohlídce zemřelého, od roku 2013 prostřednictvím ÚZIS ČR. Od roku 1994 se příčiny smrti kódují dle 10. revize Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10) a jejich aktualizací vydávaných Světovou zdravotnickou organizací (WHO). Výběr základní příčiny smrti se od roku 2011 provádí pomocí programu pro automatizované kódování (IRIS). Garantem MKN-10 je ÚZIS ČR.

Tab. 4-19. **Mrtvorozenost a míry úmrtnosti dětí do 1 roku věku**

Perinatální úmrtí zahrnují mrtvě narozené děti a zemřelé kojence ve věku 0–6 dnů.

Časná úmrtnost udává počet dětí zemřelých ve věku 0–6 dnů na 1 000 živě narozených dětí.

Novorozenecká úmrtnost udává počet dětí zemřelých ve věku 0–27 dnů na 1 000 živě narozených dětí.

Ponovorozenecká úmrtnost udává počet dětí zemřelých ve věku od 28 dnů do konce 1. roku života na 1 000 živě narozených dětí.

Kojenecká úmrtnost udává počet dětí zemřelých před dosažením věku jednoho roku na 1 000 živě narozených dětí.

Mrtvorozenost udává počet mrtvě narozených dětí na 1 000 všech narozených.

Perinatální úmrtnost udává počet mrtvě narozených dětí a zemřelých kojenců ve věku 0–6 dnů na 1 000 všech narozených.

Tab. 4-20. **Naděje dožití**

Naděje dožití, též **střední délka života**, je ukazatelem úmrtnostních tabulek, který udává průměrný počet let, které má naději ještě prožít osoba právě x-letá při zachování řádu úmrtnosti sledovaného období. Jedná se o syntetický ukazatel, který odráží úmrtnostní poměry daného roku ve všech věkových skupinách.

Tab. 4-21. **Vnitřní stěhování podle typu stěhování a věku stěhujícího se**

Za **vnitřní stěhování** je považována změna obce trvalého pobytu (u cizinců i ostatních typů pobytu překračujících délku 90 dnů) uvnitř území České republiky.

Do roku 2004 bylo do případů stěhování z obce do obce zahrnuto i stěhování uvnitř Prahy (do roku 1991 stěhování mezi 10 městskými obvody a od roku 1992 stěhování mezi urbanistickými obvody), i když se jednalo o stěhování uvnitř obce. Od roku 2005 je z vnitřního stěhování vyloučeno stěhování v Praze.

Tab. 4-22. Zahraniční stěhování podle státního občanství

Zahraničním stěhováním se rozumí změna země trvalého pobytu (u cizinců i ostatních typů pobytu překračujících délkou 90 dnů).

Tab. 4-23. a 4-24. Cizinci v České republice

Za cizince se podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, považuje osoba, která nemá české státní občanství, včetně občana Evropské unie. Nabývání a pozbývání státního občanství České republiky je řešeno zákonem č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky. Tento zákon vstoupil v platnost 1. ledna 2014. Kromě dalších změn, které zákon přinesl, umožňuje např. dvojí či vícečetné občanství.

Vstup, pobyt a vycestování z území České republiky je v kompetenci Policie ČR, Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí. Cizinec může na území České republiky pobývat přechodně nebo trvale. V tabulkách jsou zahrnuty tyto kategorie cizinců:

- občané zemí EU, Norska, Švýcarska, Islandu, Lichtenštejska a jejich rodinní příslušníci s přechodným nebo trvalým pobytem;
- občané třetích zemí pobývající v České republice na základě dlouhodobých viz (nad 90 dnů);
- občané třetích zemí s povolením k dlouhodobému nebo trvalému pobytu;
- cizinci s platným azylem.

* * *

Další informace jsou dostupné na internetových stránkách Českého statistického úřadu:

- www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide
- www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu
- www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu

nebo na internetových stránkách Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR:

- www.uzis.cz